

Wolfgang Beinert, Helmut Juros, Lothar Ullrich

Międzynarodowe kolokwium dogmatyków fundamentalistów i kanonistów w Berlinie, w latach 1973-1989

Studia Theologica Varsaviensia 29/2, 237-248

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WOLFGANG BEINERT, HELMUT JUROS, LOTHAR ULLRICH

MIĘDZYNARODOWE KOLOKWIUM DOGMATYKÓW, FUNDAMENTALISTÓW I KANONISTÓW W BERLINIE, W LATACH 1973—1989

Treść: I. Wprowadzenie; II. Przegląd spotkań w latach 1973—1989.

I. WPROWADZENIE

W związku z przygotowaniem do posoborowego synodu pastoralnego okręgów jurysdykcyjnych w NRD, w wyniku rozmów między Prof. Dr Wolfgangiem Beinertem (wówczas z Berlina) i Dr Paulem Schimke (wtedy Lipsk), powstał w 1972 r. plan powołania do życia międzynarodowego i interdyscyplinarnego kolokwium spośród nauczycieli wyższych uczelni z RFN, NRD i Polski. Jego założeniem było, aby poprzez przedyskutowanie kluczowych problemów teologicznych umożliwić lepsze poznanie różnych form i założeń myślenia w Kościołach lokalnych. Sytuacja, w jakiej ów pomysł się rozdził, sprawiła, że w jednym kręgu dyskusyjnym spotkali się fachowcy, przedstawiciele dyscyplin: dogmatyki, teologii fundamentalnej i prawa kościelnego.

Pierwszy zjazd odbył się jesienią 1973 r. Od tej pory uczestnicy zbierają się w biskupim ośrodku formacyjnym (Bischöfliches Bildungsheim) w Berlinie, przy Pappelallee 61, regularnie, na 2-dniowych sympozjach, w tygodniu wielkanocnym i ostatnim tygodniu października. Wiosną 1981 r. impreza nie mogła się odbyć z powodu sytuacji politycznej.

Osobowo krąg dyskusyjny składa się trzonu około 12 teologów. Przewodniczą: ze strony RFN Prof. Dr Wolfgang Beinert (Regensburg), ze strony NRD Prof. Dr h.c. Lothar Ullrich (Erfurt) — obaj od początku oraz ze strony Polski — najpierw Prof. Dr W. Hładowski (Drohiczyn), potem Prof. Dr H. Juros (Warszawa). Zależnie od tematu, w charakterze referentów i konsultantów, zapraszani zostają goście.

Każdy zjazd ma temat ogólny, który nierzadko bywa przedmiotem większej ilości spotkań. Jeden do trzech referentów wpro-

wadza w problematykę, po czym następuje naukowa dyskusja. Wspólne sprawowanie Eucharystii, w czasie której jeden z uczestników głosi słowo Boże, łączy duchowo partnerów dialogu. Wieczór służy zwykle wymianie doświadczeń (kongresy, podróże naukowe, tematy teologiczne). Od czasu do czasu na plenum ma miejsce dyskusja programowa, w której zostają ustalone tematy nadchodzących sympozjów. Przewodniczący mają za zadanie zaprosić ze swego obszaru przewidzianych referentów. Pomiedzy zjazdami odbywa się dodatkowe spotkanie przewodniczącego z RFN z przewodniczącym z NRD w celu bezpośredniego przygotowania następnego spotkania.

Poniższa lista przedstawia przede wszystkim tak zestawienie tematów, jak i poszczególne referaty dotychczasowych 32 posiedzeń (do końca 1989 r.), daje nadto informację o publikacjach powstałych w ich rezultacie: tym sposobem zdaje sprawozdanie z pracy wykonanej w ciągu ponad 15-tu ostatnich lat. Oprócz tego nasze kolokwium i poszczególni jego uczestnicy dostarczają młodej kadrze naukowej licznych bodźców, co jednak nie jest łatwe do udokumentowania.

Nowa sytuacja polityczna od końca 1989 r. postawiła kierownictwo przed pytaniem o przyszłość kręgu dyskusyjnego. Poprzez ankietę wśród trzonu uczestników i rozmowę z przewodniczącym Berlińskiej Konferencji Biskupów, okazało się jednoznacznie i jasno, że właśnie w przyszłych latach kolokwium ma do spełnienia ważne zadania. Planowane jest, stosownie do możliwości, nawiązanie kontaktów i zaproszenie w przyszłości naukowców z Czechosłowacji i Węgier.

Uzasadnia to szczególny charakter i rodzaj sympozjów. Spotykają się na nich teologowie i inni naukowcy w rzadko możliwym, prawdziwym dialogu interdyscyplinarnym, który poza tematyką nie jest uwarunkowany żadnymi innymi względami: nie istnieje żaden przymus publikacji ani dojścia do jakiegokolwiek rezultatu. Za to mogą zostać szczerze przedyskutowane interesujące problemy z punktu widzenia każdego z partnerów, z ich różnorodnymi politycznymi, ekonomicznymi i lokalno-kościelnymi doświadczeniami. Na tej drodze wymieniane są nie tylko przekonania naukowe, lecz nawiązują się również kontakty międzyludzkie, z których żaden z uczestników nie chciałby rezygnować. Doprowadziły one do zaproszeń na różne uczelnie wyższe, przez co zintensyfikowane zostały naukowe kontakty pomiędzy uczestniczącymi krajami.

Właśnie w rozpoczynającym się czasie przełomu egzystencja tak intensywnie działającego teologicznego kolokwium jest w pełni uzasadniona.

Na koniec tego krótkiego doniesienia — słowo podziękowania. Nasza praca była możliwa jedynie dlatego, że towarzyszyły jej swoją zgodą i pomocą finansową wysokie czynniki kościelne. Czujemy się zobowiązani przede wszystkim wobec biskupów Berlina: zmarłego kardynała Alfreda Bengscha i jego następców: kardynała Joachima Meisnera i biskupa Jerzego Sterzinskiego.

Kwiecień 1990

Prof. dr *Wolfgang Beinert*, Regensburg
Prof. dr *Helmut Juros*, Warszawa
Prof. dr dr h.c. *Lothar Ullrich*, Erfurt

II. PRZEGLĄD SPOTKAŃ W LATACH 1973—1989

Podane zostały tematy ramowe, data, uczestnicy (według miejsca pochodzenia), referenci i referaty. Jeśli referat był wygłoszony publicznie lub włączony do publikacji, zostało to oznaczone. Podajemy zatem tytuł referatu, tytuł referatu w języku polskim, ewentualnie zmieniony tytuł publikacji, miejsce i rok wydania, strony.

1. **Możliwość uwiarygodnienia objawienia dzisiaj**

24/25 listopad 1973

Uczestnicy: z Polski 3, z RFN 2, z NRD 4, razem: 9

W. Hładowski (Drohiczyn): *Das Problem der Verifizierbarkeit des christlichen Zeugnisses* (Problem weryfikalności chrześcijańskiego świadectwa), *Das Problem der Verifizierung des christlichen Zeugnisses, Begegnung in Theologie*, Manuskript für den innerkirchlichen Gebrauch, Magdeburg, Berlin, Lublin 1973

2. **Una Catholica a kościoły lokalne**

11/12 maj 1974

Uczestnicy: z Polski 6, z RFN 5, z NRD 6, razem: 17

W. Beinert (Bochum): *Dogmenhistorische Anmerkungen zum Begriff „Partikularkirche“* (Dogmatyczno-historyczne uwagi do pojęcia „Kościół partykularny”), *„Theologie und Philosophie“* 50 (1975), 38—69.

W. Kasper (Tübingen): *Elemente zu einer Theologie der Gemeinde* (Elementy teologii wspólnoty).

3. Urząd nauczycielski i „sensus fidelium”

26/27 październik 1974

Uczestnicy: z Polski 6, z RFN 5, z NRD 5, razem: 16

W. Beinert (Bochum): *Sensus fidelium als theologisches Erkenntnisprinzip* (Sensus fidelium jako teologiczna zasada poznania). *Geltung und Begründung des Glaubensinnes (sensus fidei) als eines dogmatischen Erkenntniskriteriums*, „Catholica” 25 (1971) 271—301.

R. Zeyen (Bochum): *Über das Problem der Rezeption in der katholischen Kirche* (O problemie recepcji w Kościele katolickim).

4. Świadectwo człowieka świeckiego

26/27 kwiecień 1975

Uczestnicy: z Polski 9, z RFN 3, z NRD 5, razem: 17

O. Müller (Erfurt): *Das Proprium des Laien* (To, co właściwe człowiekowi świeckiemu).

H. Petri (Paderborn): *Gibt es eine eigenständige Sendung des Laien?* (Czy istnieje posłannictwo właściwe świeckim?).

5. Problemy chrystologii dzisiaj

25/26 październik 1975

Uczestnicy: z Polski 3, z RFN 6, z NRD 3, razem: 12

Th. Pröpper (Tübingen): *Nichtchristliche Jesusdeutungen* (Niechrześcijańskie rozumienie Jezusa). *Der Jesus der Philosophen und der Jesus des Glaubens*, Mainz 1976.

W. Kasper (Tübingen): *Die pneumatische Dimension der Christologie* (Pneumatyczny wymiar chrystologii).

Wieczorem 25. 10 ks. biskup Kleineidam, biskup pomocniczy Berlina, odwiedził z polecenia ks. kardynała Bengscha uczestników kolokwium i przekazał od niego pozdrowienia.

6. Duch i instytucja — perspektywy eklezjologiczne

24/25 kwiecień 1976

Uczestnicy: z Polski 8, z RFN 2, z NRD 3, razem: 13

J. Bernard (Erfurt): *Zur Geistlehre Paul Tillichs* (O doktrynie Paula Tillicha).

R. Sobański (Warszawa): *Recht und Freiheit der in der Taufe wiedergeborenen Person* (Prawo i wolność we chrzcie odrodzonej osoby). 1. La Norma en el Derecho Canonico, Pamplona 1979 I, 877—896; 2. „Theologisches Jahrbuch” (L) 1979, 256—276.

- W. Hryniewicz (Lublin): *Der pneumatologische Aspekt der Kirche in orthodoxer Sicht* (Pneumatologiczny aspekt Kościoła w ujęciu prawosławnym), „Catholica” 31 (1977) 122—150.

Dnia 25. 04 uczestnicy kolokwium zostali przedstawieni ks. kardynałowi Bengschowi.

7. Apostolat — kategoria eschatologiczna?

23/24 październik 1976

Uczestnicy: z Polski 7, z RFN 3, z NRD 4; razem: 14

- W. Beinert (Bochum): *Die Apostolizität der Kirche als theologische Kategorie* (Apostolskość Kościoła jako kategoria teologiczna), „Theologie und Philosophie” 52 (1977) 161—181.

- W. Aymans (München): *Vollmacht, Apostolizität, Autoritätsbegründung* (Władza, apostolskość, uzasadnienie autorytetu). *Apostolische Autorität im Volke Gottes. Über Grund und Grenzen geistlicher Vollmacht*, „Trierer Theologische Zeitschrift” 86 (1977) 279—295.

8. Teologia a język

16/17 kwiecień 1977

Uczestnicy: z Polski 9, z RFN 5, z NRD 5, razem: 19

- B. Casper (Tübingen): *Sprache als Ausdrucksmittel theologischen Denkens* (Język jako środek wyrażania teologicznego myślenia).

- L. Ulrich (Erfurt): *Komplementarität. Thesen zum Methodenproblem in der Dogmatik* (Komplementarność. Tezy do problemu metody w dogmatyce).

- R. Sobański (Warszawa): *Das Modell „Mysterium Kirche” als Grundlage der Theorie des Kirchenrechts* (Model „mysterium Kościoła” jako postawa teorii prawa kościelnego). *Modell des Kirche-Mysteriums als Grundlage der Theorie des Kirchenrechts*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 145 (1976) 22—44.

9. To, co eschatologiczne, jako moment struktury wiary i teologii

15/16 październik 1977

Uczestnicy: z Polski 8, z RFN 4, z NRD 2, razem: 14

- H. Fries (München): *Kirche und Reich Gottes* (Kościół a królestwo Boże). *Fundamentaltheologie*, Graz 1984, 360—366.

- A. Zuberbier (Warszawa): *Modell eschatologischer Reflexionen in der zeitgenössischen Theologie* (Model refleksji eschatologicznej we współczesnej teologii: L. Balter (red.) *Człowiek we wspólnocie Kościoła*, Warszawa 1979, 449—461.

10. Soborowość — kościelna struktura i model ekumeniczny

15/16 kwiecień 1978

Uczestnicy: z Polski 3, z RFN 5, z NRD 4, razem: 12

- H. J. Pottmeyer (Bochum): *Papstamt und Konziliarität* (Urząd papieski a soborowość) *Das Lehramt der Hirten und seine Ausübung*, „Theologisch-praktische Quartalschrift” 128 (1980) 336—348.
- S. Hübner (Erfurt): *Konziliare Gemeinschaft — Weg und Ziel christlicher Einheit?* (Soborowa wspólnota — droga i cel chrześcijańskiej jedności?).

11. Sakramentalność i nierozzerwalność małżeństwa I

21/22 październik 1978

Uczestnicy: z Polski 8, z RFN 5, z NRD 5, razem: 18

- L. Ullrich (Erfurt): *Die Sakramentalität der Ehe in der heutigen katholischen Dogmatik* (Sakramentalność małżeństwa we współczesnej dogmatyce katolickiej). *Christliche Ehe als Zeichen des Heils. Die Sakramentalität der Ehe in der heutigen katholischen Dogmatik*, „Theologisches Bulletin” 7 (1975) 38—46.
- W. Beinert (Bochum): *Die Unauflöslichkeit der Ehe und die heutige pastorale Situation* (Nierozzerwalność małżeństwa i współczesna sytuacja pastoralna). *Braucht Liebe (noch) die Ehe?* „Theologisch-praktische Quartalschrift” 126 (1978) 209—220.

12. Sakramentalność i nierozzerwalność małżeństwa II

21/22 kwiecień 1979

Uczestnicy: z Polski 33, z RFN 5, z NRD 4, razem: 12

- E. Przekop (Lublin): *Das Ehescheidungsverbot im Verständnis der Ost- und Westkirche* (Zakaz rozwodu w rozumieniu Kościoła wschodniego i zachodniego).
- H. Heinemann (Bochum): *Die konfessionsverschiedene Ehe* (Małżeństwo różnowyznaniowe). 1. „Mischehe” oder bekenntnisverschiedene Ehe? *Eine theologische, rechtliche und pastorale Untersuchung*, „Canonistica” 7, Trier 1982; 2. *Die konfessionsverschiedene Ehe*, J. Listl—M. Müll-

ler—H. Schmitz (red.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 796—808.

13. Współczesna koncepcja teologii fundamentalnej

27/28 październik 1979

Uczestnicy: z Polski 6, z RFN 4, z NRD 4, razem: 14

W. Hładowski (Warszawa—Drohiczyń): *Glaube und geschichtliche Vernunft* (Wiara a dziejowy rozsądek).

H. Petri (Regensburg): *Wiederentdeckung der Fundamentaltheologie in der evangelischen Theologie* (Odkrycie na nowo teologii fundamentalnej w teologii ewangelickiej). „Catholica” 30 (1979) 241—261.

14. Kościół a socjalizacja I

12/13 kwiecień 1980

Uczestnicy: z Polski 5, z RFN 4, z NRD 4, razem: 13

L. Wenzler (Freiburg): *Glaube und Sozialisation* (Wiara a socjalizacja).

A. Stanisławski (Lublin): *Wie stellt sich das Christentum dar, wenn es im Konflikt mit der Gesellschaft lebt?* (Jak przedstawia się chrześcijaństwo, jeśli żyje w konflikcie ze społeczeństwem?).

15. Kościół a socjalizacja II

25/26 październik 1980

Uczestnicy: z Polski 5, z RFN 6, z NRD 4, razem: 15

F. X. Kaufman (Bielefeld): *Was kann die Soziologie zur Frage, wie lernt man glauben, beitragen?* (Co może wnieść socjologia do pytania, jak uczyć się wierzyć?). F. X. Kaufman—G. Stachel, *Religiöse Sozialisation*, CGmG 26, 117—164.

L. Wenzler (Freiburg): *Religionsphilosophische Erwägungen zum Verhältnis von Sozialisation und Glauben* (Rozważania filozofii religii nad stosunkiem socjalizacji i wiary).

(Wiosną 1981 r. spotkanie nie odbyło się.)

16. Rozumienie symbolu i pojęcie sakramentu

24/25 październik 1981

Uczestnicy: z Polski 1, z RFN 4, z NRD 4, razem: 9

B. Casper (Freiburg): *Zum Phänomen des Festes. Wort und Praxis des Sakramentes in einer entsakralisierten Welt*

(Przyczynek do fenomenu święta. Słowo i praktyka sakramentu w zdesakralizowanym świecie).

- S. Hübner (Erfurt): *Zur Problematik des Sakramentsbegriffs* (W związku z problematyką pojęcia Sakramentu). „*Konziliare Gemeinschaft*” — *Weg und Ziel christlicher Einheit?*, „*Theologisches Jahrbuch*” (L) 1980, 426—450.

17. Wiara maluczkich

17 kwiecień 1982

Uczestnicy: z Polski —, z RFN 5, z NRD 4, razem: 9

- F. X. Kaufmann (Bielefeld): *Der Glaube der kleinen Leute* (Wiara maluczkich).

18. Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego

23/24 października 1982

Uczestnicy: z Polski 2, z RFN 4, z NRD 4, razem: 11

- W. Aymans (München): *Ekklesiologische Implikationen der neuen Gesetzgebung* (Eklezjologiczne implikacje nowego kodeksu). *Ekklesiologische Leitlinien in den Entwürfen für die neue Gesetzgebung*, „*Archiv für katholisches Kirchenrecht*” 151 (1982) 25—57.

19. Prawo kościelne dzisiaj

9/10 kwiecień 1983

Uczestnicy: z Polski 3, z RFN 3, z NRD 5, razem: 11

- R. Sobański (Warszawa): *Geist und Funktion des Kirchenrechts* (Duch i funkcja prawa kościelnego), „*Archiv für katholisches Kirchenrecht*” 151 (1982) 3369—3394.
A. Bernard (Erfurt): *Verwirklichung des Kirchenrechts in der DDR* (Realizacja prawa kościelnego w NRD).

20. Eklezjologia dzisiaj

22/23 październik 1983

Uczestnicy: z Polski —, z RFN 5, z NRD 5, razem: 10

- M. Kehl (Frankfurt): *Modelle und Konzeptionen der Ekklesiologie* (Modele i koncepcje eklezjologii).

21. Prawa i godność człowieka I

28/29 kwiecień 1984

Uczestnicy: z Polski 3, z RFN 5, z NRD 5, razem: 13

- H. Hünermann (Tübingen): *Erlöste Freiheit. Menschenrecht und Menschenwürde in dogmatischer Sicht* (Wolność wyzwolona. Prawa i godność człowieka w perspekty-

wie dogmatycznej). *Das neuzeitliche Menschheitsethos und die Kirche*, „Theologische Quartalschrift” 167 (1987) 7—25.

- H. Juros (Warszawa): *Die Menschenwürde im ethischen Kontext. Metaethische Erwägungen* (Godność człowieka w kontekście etycznym. Rozważania metaetyczne). 1. *Wert und Würde der Arbeit in „Laborem exercens”*, SPC 25 (1989) 2, 7—28; 2. *Migration und Menschenwürde*, w: K. H. Kleber—J. Piegsa (red.), *Sein und Handeln in Christus. Perspektiven einer Gnadenmoral*, St. Ottilien 1987, 35—62.

22. Prawa i godność człowieka II (O godności i prawach człowieka w Kościele)

27/28 październik 1984

Uczestnicy: z Polski 3, z RFN 5, z NRD 4, gość 1, razem: 13

- H. F. Zacher (München, prawnik ds. konstytucji): *Der einzelne im Konflikt mit der Gemeinschaft. Erfahrungen aus dem staatlichen Bereich* (Jednostka w konflikcie ze społeczeństwem. Doświadczenia z terenu państwa). 1. *Der Einzelne im Konflikt mit der Gemeinschaft*, „Stimmen der Zeit” 203 (1985) 267—276; 2. *Elemente der Rechtsstaatlichkeit*, „Stimmen der Zeit” 205 (1985) 413—424.

- H. Heinemann (Bochum): *Der rechtliche Schutz der subjektiven Rechte in der Kirche* (Obrona prawna praw podmiotowych w Kościele). *Recht und Rechtsschutz im neuen kirchlichen Gesetzbuch*, w: K. Ludicke (red.), *Recht im Dienst des Menschen*. Festschrift für H. Schweidewein, Graz—Wien—Köln 1986, 331—348.

23. Teologia a nauki przyrodnicze I. Wiara w stworzenie wobec roszczeń nauk przyrodniczych

13/14 kwiecień 1985

Uczestnicy: z Polski 3, z RFN 5, z NRD 4, goście 3, razem: 15

- R. Schulte (Wien): *Aspekte einer Schöpfungstheologie* (Aspekty teologii stworzenia). *Wie ist Gottes Wirken in Welt und Geschichte theologisch zu verstehen? Versehung und Handeln Gottes* (Quaestiones disputatae 115), Freiburg 1987.

- J. Dorschner (Jena): *Ursprung, Entwicklung und Zukunft des Universums aus der Sicht heutiger Astronomie* (Początek, rozwój i przyszłość Wszechświata z punktu widzenia dzisiejszej astronomii).

24. Teologia a nauki przyrodnicze II. Etyczne i biologiczne problemy badań i manipulacji w biologii molekularnej

26/27 październik 1985

Uczestnicy: z Polski 4, z RFN 3, z NRD 4, goście 3, razem: 13
 J. Gründel (München): *Möglichkeiten der Gen- und Fortpflanzungstechnik und ihre theologisch-ethische Bewertung* (Możliwości techniki genowej i zapładniania i ich teologiczno-etyczna ocena). *Bio-Engineering-Forschung + Praxis*, Resch-Verlag 1986, nr 2, 45—50; nr 3, 51—54.

W. F. Fleck (Jena): *Grenzfragen der Molekulargenetik* (Pytania graniczne genetyki molekularnej). W: Akademie der Wissenschaften der DDR (wyd.), „Konstruktion und Reproduktion von Lebewesen”. *Bioethische Fragen in Auswahl*, Eisenach—Leipzig—Berlin 1988, 53—142.

25. Natura a rozstrzygnięcia etyczne w dyskusji interdyscyplinarnej

05/06 kwiecień 1986

Uczestnicy: z Polski 2, z RFN 2, z NRD 7, goście 3, razem: 14
 B. Casper (Freiburg): *Zur Bedeutung und zum Gebrauch des Wortes Natur im abendländischen Denken* (O znaczeniu i użyciu słowa natura w myśli zachodniej). F. Böckle (red.), *Der umstrittene Naturbegriff*, Düsseldorf 1987.

H. B. Wuermeling (Erlangen): *Die Forderung nach einer „neuen Ethik“ für assistierte Fortpflanzung und Gentechnik* (Żądanie „nowej etyki” ze względu na wspomaganie rozmnażanie i technikę genową). 1. *Bringt die katholische Lehre zu „künstlichen Befruchtung“ neue Gesichtspunkte?*, w: St. Wehowsky (red.), *Lebensbeginn und menschliche Würde*, München 1987, 157—161; 2. *Die „Versachlichung“ des Embryos. Ein medizinischer Beitrag*, w: H. B. Wuermeling (red.), *Leben als Labormaterial*, Düsseldorf 1988, 40—53.

26. Teologia w kontekście I: Chrystologia

25/26 październik 1986

Uczestnicy: z Polski 5, z RFN 6, z NRD 5, razem: 16

W. Beinert (Regensburg): *Die Bedeutung der Menschheit Christi in dogmengeschichtlicher Sicht* (Znaczenie człowieczeństwa Chrystusa w ujęciu historyczno-dogmatycznym). *Wesengleich auch uns. Kontextuelle Modelle für eine Fundamentalaussage des christlichen Glaubens*, „Catholica” 41 (1987) 1—29.

- H. Grä f (St. Augustin): *Die Bedeutung der Menschheit Jesu in der Sicht asiatischer Theologen, dargestellt am Beispiel Indien* (Znaczenie człowieczeństwa Jezusa w ujęciu teologów azjatyckich przedstawione na przykładzie Indii). *Die Menschheit Jesu in der Sicht asiatischer Theologen am Beispiel Indien*: 1. „Theologisches Jahrbuch” (L) 1988, 207—233; 2. *The Humanity of Jesus as seen by Indian Theologians* (przeredagowany), DIWA, „Studies in Philosophy and Theology” (Philippines), Vol. XII, No 2, November 1987, 119—155.

27. Teologia w kontekście II. Soteriologia

25/26 kwiecień 1987

Uczestnicy: z Polski 2, z RFN 5, z NRD 5, razem: 12

- L. Ullrich (Erfurt): *Soteriologische Modelle in der Dogmengeschichte* (Soteriologiczne modele w historii dogmatów). *Soteriologische Modelle in der Dogmengeschichte. Eine Skizze als Orientierungshilfe*, „Theologisches Jahrbuch” (L) 1988, 234—252.
- H. Waldenfels (Bonn): *Modelle christlicher Soteriologie im aussereuropäischen Raum* (Modele chrześcijańskiej soteriologii na terenie pozaeuropejskim). *Modelle christlicher Soteriologie in aussereuropäischen Kontext*, „Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft” 71 (1987) 257—278.

28. Teologia w kontekście III: Prawo kanoniczne

24/25 październik 1987

Uczestnicy: z Polski 5, z RFN 4, z NRD 4, razem: 13

- R. Sobański (Warszawa): *Der Ort des Kirchenrechts in der Rechtskultur* (Miejsce prawa kościelnego w kulturze prawa). *Erwägungen zum Ort des Kirchenrechts in der Rechtskultur*, „Archiv für katholische Kirchenrecht” 155 (1986) 3—15.
- H. Heinemann (Bochum): *Eheabschluss im lateinischen Recht als Beispiel für kontextuelle Rechtsauffassungen* (Zawarcie małżeństwa w prawie łacińskim jako przykład kontekstualnego ujęcia prawa). 1. *Die sakramentale Würde der Ehe. Überlegungen zu einer bedenklichen Entwicklung*, „Archiv für katholische Kirchenrecht” 155 (1986) 377—399; 2. *Die Notwendigkeit einer kirchlichen Eheschlussform? Eine Frage aus der Seelsorgepraxis*, Festschrift für Paul Wesemann, Münster 1990.

29. Teologia w kontekście IV: Prawo kanoniczne

09/10 kwiecień 1988

Uczestnicy: z Polski 4, z RFN 5, z NRD 7, goście 2, razem: 18

W. Bühlmann (Arth): *Probleme des Eheabschlusses in den jungen Kirchen* (Problem zawierania małżeństwa w młodych kościołach). *Ehe und Familie in Afrika*, 1. Schweiz, „Kirchenzeitung”, Luzern 1982, 118—122; 134—136; 2. „Theologie der Gegenwart” 25 (1982) 159—171.

K. T. Tossou (Togo/Münster): „*Gespräche in der Morgenröte*”. *Ehe und Eheabschluss bei den Ewe* (Togo) (Rozmowy w zorzach porannych. Małżeństwo i zawieranie małżeństwa w plemieniu Ewe (Togo)). *The und Eheabschluss in der Tradition der Ewe*. „Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft” 73 (1989) 109—125.

30. Millenium chrystanizacji Rusi

22/23 październik 1988

Uczestnicy: z Polski 2, z RFN 5, z NRD 5, razem: 12

W. Hryniewicz (Lublin): *Dialog ist Vertrauenssache* (Dialog jest sprawą zaufania). *Dialog als Vertrauenssache. Überlegungen zum katholisch-orthodoxen Dialog*, COst 43 (1988) z. 6, 255—268.

31. Teologia Bernarda Lonergana

01/02 kwiecień 1989

Uczestnicy: z Polski 2, z RFN 7, z NRD 4, razem: 13

J. Bernard (Erfurt): *Die Methodenlehre B. Lonergans* (Method in Theology). Nauka B. Lonergana o metodach w teologii).

32. Jedność i pluralizm

28/29 październik 1989

Uczestnicy: z Polski 1, z RFN 7, z NRD 3, razem: 11

L. Ullrich (Erfurt): *Kirche in säkularer und ideologischer Diaspora* (Kościół w świeckiej i ideologicznej diasporze). J. Schreiner—K. Wittstadt (red.), *Comunio Sanctorum*. Festschrift für Bischof Scheele, Würzburg 1988, 567—581.

H. Petri (Regensburg): *Einheit im Katholizität — eine bleibende Spannung* (Jedność w katolicyzmie — trwałe napięcie).